

सहकारीमा महिला सहभागिता र यसको सामाजिक तथा आर्थिक
प्रभाव

(एक समाजशास्त्रीय अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्रसङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र

विषयमास्नातकोत्तरतहको उपाधिका लागि आंशिक

आवश्यकता पूरा गर्न प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

संजिता कोइराला

सिम्बोल नं. : २८३२६०

क्याम्पस रोल नं. : ७२९/२०६८

रजिष्ट्रेशन नं. : ६-२-३८-९७३-२००७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं, नेपाल

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि मेरो निरिक्षण र सुपरिवेक्षणसजिता कोइरालाले प्रस्तुत “सहकारीमा महिला सहभागिता र यसको सामाजिक तथा आर्थिक प्रभाव : महिला मिलन बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. मकवानपुर जिल्लामा आवद्ध महिलाहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन”विषयको शोधपत्र तयार पार्नुभएको छ । म उहाँको कार्य प्रति सन्तुष्ट छु र प्रस्तुत शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कन हुनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
विष्णुप्रसाद बसेल
शोध निर्देशक

मिति:

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं, नेपाल

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि सजिता कोइरालाले “सहकारीमा महिला सहभागिता र यसको सामाजिक तथा आर्थिक प्रभाव : महिला मिलन बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. मकवानपुर जिल्लामा आवद्ध महिलाहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयको शोधपत्र तयार पार्नुभएको छ ।

उक्त सोधकार्य प्रति संतुष्ट रही यस सोध कार्य लाई स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

.....
विष्णु प्रसाद बसेल
शोध निर्देशक

.....
उप-प्राध्यापक केशव सिलवाल
बाह्य परिक्षक

.....
सह-प्राध्यापक डा. युवराज लुईटेल
विभागीय प्रमुख

मिति:

कृतज्ञता ज्ञापन

मलाई यस सोधकार्य मा सहयोग र अनुमति प्रदान गरेको मा समाज शास्त्र केन्द्रीय विभाग प्रति म हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु, सर्व प्रथम महिला मिलन बचत तथा ऋण शहकारी सस्था र यस संग सम्बन्धित मेरा उतर दाता हरु प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु

साथै यो सोध कार्य संपन्न गर्न मलाई सुपरिवेक्षण गर्नु हुने मेरो आदरणीय गुरु विष्णु प्रसाद बसेल प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु, यस संगै बाहय परिच्छक आदरणीय गुरु उप प्राध्यापक केशव सिलवाल र विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु सह प्राध्यापक डा. युबराज लुईटेल प्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु,

यस संगै यो सोध कार्य तयार गर्न सधै भरि हौशला र सहयोग प्रदान गर्ने मेरो परिवार, खासगरि मेरो श्रीमान प्रति हार्दिक नमन व्यक्त गर्दछु

संजिता कोइराला

विषयसूची

	पेज नं.
सिफरिस पत्र	i
स्वीकृति पत्र	ii
कृतज्ञता ज्ञापन	iii
विषयसूची	iv
तालिका सूची	vii
अध्याय एक : परिचय	१-६
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	४
१.४ अध्ययनको महत्व	४
१.५ अध्ययनको सीमा	५
अध्याय दुई : साहित्यको पुनरावलोकन	७-१३
२.१ पूर्व साहित्यको पुनरावलोकन	७
२.१.१ परिवर्तन र विकास सम्बन्धि अवधारणा	७
२.२ सहकारीको विकासक्रम, महिला सहभागिता र त्यसको प्रभाव	९
२.२.१ विश्वमा सहकारी	९
२.२.२ नेपालमा सहकारी	९
२.२.३ मकवानपुरमा सहकारी	११
२.२.४ सहकारीमा महिलाको सहभागिता	१२
२.२.५ सहकारीमा महिलाहरुको बचत संकलन र परिचालन	१२

अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि	१४-१७
३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनौटको औचित्य	१४
३.२ अनुसन्धानको ढाँचा	१४
३.३ तथ्याङ्कको स्रोत र प्रकृति	१४
३.४ समग्रता र नमुना छनौट	१५
३.५ तथ्याङ्क संकलनका विधिहरू	१५
३.५.१ अन्तरवार्ता अनुसूची	१५
३.५.२ समूह केन्द्रित छलफल	१६
३.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण	१६
अध्याय - चौथो : सहकारीमा महिला सहभागिता र यसको सामाजिकतथा आर्थिक प्रभाव	१८-४८
४.१ अध्ययन क्षेत्रको पृष्ठभूमि	१८
४.१.१ महिला मिलन वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.को एक परिचय	१८
४.१.२ सहकारीमा आवद्ध महिलाहरूको उमेर समूहको विवरण	१९
४.१.३ सहकारीमा आवद्ध महिलाहरूको जातिगत विवरण	२०
४.१.४ सहकारीमा आवद्ध मलिाहरूको धर्मगत विवरण	२१
४.१.५ उत्तरदाताहरूको घरको प्रकार र घरको स्वामित्वको विवरण	२२
४.१.६ उत्तरदाताहरूको परिवारको प्रकारको विवरण	२३
४.२ विवाह	२४
४.३ सहकारीमा महिला सहभागिताका उत्प्रेरक तत्वहरू र समय अवधि	२५
४.४ समाज र सहकारीमा आएको परिवर्तन	२६
४.४.१ आर्थिक अवस्था	२७
४.४.२ पेशा	२८
४.४.३ आय	२९

४.४.४ लगानी	३०
४.४.५ बचत	३१
४.४.६ ऋण लिने योग्यता र ऋणको सीमा	३२
४.४.७ स्वामित्व	३३
४.४.८ सम्पत्तिमाथि पहुँच हुनु र नहुनुका कारणहरु	३४
४.५ तालिमका प्रकार	३५
४.६ सहकारीले पारेको प्रभाव	३७
४.७ शैक्षिक अवस्था	३८
४.७.१ महिला सशक्तिकरण	४०
४.७.२ स्वास्थ्य : उपचार पद्धति	४१
४.८ समाजमा निर्णय प्रक्रियामा महिलाहरुको सहभागिता	४२
४.८.१ घरायसी निर्णय प्रक्रिया र सहभागिता	४२
४.८.२ खरिद विक्री	४३
४.८.३ सामुदायिक/सार्वजनिक भूमिका र सहभागिता	४५
४.८.४ राजनैतिक क्रियाकलाप	४६
४.८.५ सहकारीले पारेको सामाजिक प्रभाव	४७
अध्याय पाँच : अध्ययनको सारांश रनिष्कर्ष	४९-५२
५.१ सारांश	४९
५.२ निष्कर्ष	५१
सन्दर्भ सामाग्रीहरु	५३-५५
अन्तरर्वाता सूची	५६-६१

तालिका सूची

		पेज नं.
तालिका नं. १	सहकारीमा आवद्ध भएका महिला उत्तरदाताहरूको उमेर समूहको वर्गिकरण (%)	२०
तालिका नं. २	सहकारीमा आवद्ध भएका महिला उत्तरदाताहरूको जातिगत विवरण (%)	२१
तालिका नं. ३	सहकारीमा आवद्ध महिला उत्तरदाताहरूको धर्मगत विवरण (%)	२२
तालिका नं. ४	शेयर सदस्यहरू र गैर शेयर सदस्यहरूको घरको प्रकार र घरको स्वामित्वको विवरण (%)	२३
तालिका नं. ५	शेयर सदस्यहरू र गैर शेयर सदस्यहरूको परिवारको प्रकारको विवरण (%)	२४
तालिका नं. ६	सहकारीमा आवद्ध हुन प्रेरित गर्ने तत्व र समय अवधिको आधारमा उत्तरदाताहरूको विवरण (%)	२५
तालिका नं. ७	सहकारीमा आवद्ध शेयर सदस्यहरूको मासिक बचत र यसको उद्देश्य (%)	२७
तालिका नं. ८	पेशागत अवस्था (%)	२८
तालिका नं. ९	सहकारीमा आवद्ध महिलाहरूको वार्षिक आमदानीको आधारमा वितरण (%)	२९
तालिका नं. १०	लगानी क्षेत्रको अवस्था (%)	३०
तालिका नं. ११	मासिक बचतको आधारमा उत्तरदाताहरूको विवरण (%)	३१
तालिका नं. १२	सहकारीबाट ऋण लिन सक्ने योग्यता र ऋणको सीमा	३२
तालिका नं. १३	आमदानी माथिको स्वामित्वको आधारमा उत्तरदाताहरूको विवरण (%)	३३

तालिका नं. १४	आम्दानीमाथि पहुँच हुन र नहुनका कारणहरु (%)	३५
तालिका नं. १५	सहकारीका सदस्यहरु तथा गैर सदस्यहरुले लिएको तालिमको विवरण (%)	३६
तालिका नं. १६	सहकारीले शेयर धनी र गैर शेयर धनी उत्तरदातामा पारेको प्रभावको विवरण (%)	३७
तालिका नं. १७	शैक्षिक अवस्थाको आधारमा उत्तरदाताहरुको विवरण (%)	३९
तालिका नं. १८	उपचार पद्धतिको आधारमा उत्तरदाताहरुको विवरण (%)	४१
तालिका नं. १९	घरायसी निर्णय प्रक्रियामा सहभागिताको आधारमा उत्तरदाताहरुको विवरण (%)	४३
तालिका नं. २०	खरिद बिक्रीको आधारमा उत्तरदाताहरुको विवरण (%)	४४
तालिका नं. २१	सामाजिक संस्थाहरुमा आवद्धताको आधारमा उत्तरदाताहरुको वितरण (%)	४५
तालिका नं. २२	राजनीतिमा संलग्नताको आधारमा उत्तरदाताहरुको वितरण (%)	४६
तालिका नं. २३	सामाजिक प्रभावको आधारमा उत्तरदाताहरुको वितरण (%)	४८